
НАУКОВІ ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94(477.86/89)
ТКАЧУК П.П.

ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОБЛЕМ ВІЙСЬКОВОЇ БЕЗПЕКИ ПОСТРАДЯНСЬКИХ РЕСПУБЛІК КОЛИШНЬОГО СРСР

Левик Б.С. Військова безпека пострадянських республік 1991–2011 рр.: [монографія] / Б.С. Левик. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2012. – 379 с.

За роки незалежності українські науковці досягли певних успіхів у дослідженні різних аспектів військової історії. Ліквідовано чимало “білих плям”, розширюється і зростає джерельна база військової історії. Одним з мало-вивчених напрямів військової історії є формування збройних сил на пострадянському просторі та їх роль у забезпеченні військової безпеки новостворених держав, колишніх п'ятнадцятих радянських республік.

Монографія Б.С. Левики присвячена недостатньо дослідженій проблемі: військовій безпеці пострадянських республік 1991–2011 рр., яка донині комплексно не розроблялась. Слід зазначити, що військова безпека до останнього часу була предметом дослідження військових спеціалістів, соціологів, політологів, які акцентували увагу на властивих для них аспектах: військовій техніці і озброєнні, кількісних показниках, впливі на регіональні та геополітичні процеси. Праць військових істориків з цієї актуальної наукової проблеми набагато менше. Робота Б.С. Левики заповнює цю прогалину і комплексно узагальнює факти і події,

Ткачук Павло Петрович, доктор історичних наук, професор, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.
© Ткачук П.П., 2013

показує процес у динаміці, розкриває їхні чинники та особливості. Створення військових організацій, їх державне та конституційно-законодавче забезпечення показано на тлі військово-політичних процесів світового і регіонального масштабів.

Поставлені у роботі мета і завдання конкретні, чітко сформульовані та логічно зумовлені сучасним станом розробки проблеми. Не викликає сумніву наукова новизна дослідження, яка полягає у спробі комплексної реконструкції військово-історичних процесів у конкретних часових рамках та у визначених територіальних межах. При розгляді місця та ролі військової безпеки автор виходить з позиції, що це основа національної безпеки, яка характеризує стан захисту національних інтересів від воєнних загроз. Можна погодитись з автором, що формування нових національних безпекових систем на пострадянському просторі проходило у руслі загальносвітових тенденцій, які мали свої значні відмінності, зважаючи на географічні, історичні та політичні особливості.

Джерельна база й історіографія роботи досить репрезентативні. Структура роботи – логічна й заснована на загальноприйнятій концепції періодизації пострадянської історії, що дозволяє систематизувати значний за обсягом фактичний матеріал, проаналізувати його, виокремити загальне та особливе й зробити висновки. Робота складається з трьох розділів, які поділені на підрозділи. Другий розділ поділений на 15 підрозділів, які присвячені кожній з колишніх республік.

У першому розділі розглядаються теоретичні і методологічні основи дослідження. Значне місце приділено використанню понятійно-категорійного апарату, правильності застосування прикметників “військовий” та “воєнний”, проаналізовано сучасні та колишні концепції та теорії з питань безпеки, наведені інтерпретації визначення терміна “військова безпека”. Проаналізовані роботи зарубіжних та вітчизняних науковців, що досліджували проблеми війни, виникнення, ведення та уникнення від військових конфліктів, наведені роботи авторів, які досліджували

питання військової безпеки, військового будівництва та оборони. Особлива увага приділена роботам українських військових істориків пострадянського періоду, зокрема безпосереднім учасникам: керівникам Міністерства оборони та збройних сил. Цікавим є огляд робіт військових істориків, які захищались у вказаний період у спеціалізованій раді Національного університету “Львівська політехніка”.

У другому розділі досліджуються причини і процес розпаду радянської імперії та її військової організації. Показано вплив демократичних перетворень у суспільстві у кожній з радянських республік, що в окремих випадках призвело до міждержавних і внутрішніх збройних конфліктів. Особливу увагу приділено архівним матеріалам Російської Федерації та України цього періоду. Для більшої наочності дослідження формування військової безпеки колишніх радянських республік проведено за регіональною систематизацією: Європейська частина, Прибалтика, Кавказ та Центральна Азія. Досліджено процес добровільної відмови від ядерної зброї України, Білорусії, Казахстану, розподіл радянських стратегічних сил, створення національних збройних сил, їх модернізація та трансформація, конституційне і законодавче забезпечення безпеки і оборони, фінансування та військово-технічне становище у видах збройних сил, входження у міжнародні військово-політичні блоки, можливість протистояння новим глобальним загрозам військового характеру, концептуальні та стратегічно-доктринальні напрями розвитку військової сфери.

У третьому розділі розглянуто зміну стратегії та ефективність діяльності НАТО, її вплив на військово-політичну ситуацію на пострадянському просторі, співпрацю Організації Північноатлантичного договору з новими посткомуністичними державами. Показано ефективність і напрями інших європейських та азіатських безпекових регіональних організацій, їх роль у забезпеченні військової безпеки.

При розгляді формування військових організацій колишніх радянських республік автор приходить до закономірного висновку, що свою військову безпеку нові республіки будували виходячи з політичної орієнтації, копіюючи у

більшості випадків існуючі системи безпеки і оборони у США, та країн-учасниць НАТО та меншою мірою у Росії. Дослідник запропонував власну систему оцінки стану військово-оборонної системи для держави, дав авторське визначення терміна “військова безпека”, навів національні, регіональні та загальні історичні закономірності досліджуваного процесу.

Окремо слід зазначити, що автором проведена величезна робота зі збору та систематизації матеріалів та документів. Детальний опис різноманітних подій засвідчує фахову зрілість військового історика, дозволяє йому робити самостійні фундаментальні висновки. Автор сміливо розгортає міждисциплінарні дискусії та відстоює свою точку зору.

Недоліком роботи є перевантаженість окремих сюжетів військово-статистичними даними, частину з яких можна було б винести у додатки.

Однак у цілому монографія буде корисною як історикам, так і фахівцям з питань безпеки і оборони, політологам, фахівцям з державного управління, усім, хто цікавиться історією пострадянського періоду. Характер роботи може дати поштовх новітнім дослідженням.

Надійшла до редколегії 02.03.2013 р.